

Linear B, Morris och Le Corbusier

Lennart Holm minns arkitekten Michael Ventris, han som knäckte den gåtfulla skriften Linear B.

Michael Ventris

Det har redan skrivits en hel del om arkitekten Michael Ventris, han som knäckte den gåtfulla skriften Linear B på lertavlorna från Mykene. "Mykenes röst"

av medarbetaren John Chadwick kom 1961 och redogör fylligt för hans målmedvetenhet som amatör-forskare och för hans osedvanliga språkbegåvning. I Simon Singhs "Kodboken" från 1999 ägnas ett stort avsnitt åt Ventris tillvägagångssätt för att finna de gåtfulla texternas hemlighet. I vintras anmäldes i DN (030214) en ny bok om honom. Den nya boken, "The man who deciphered Linear B" av Andrew Robinson, är en fyllig biografi över texttolkaren. I den nämns Ventris utflykt till Sverige 1947 och hans intresse för den nya svenska arkitekturen – vi byggde ju nytt i Sverige medan man i England och andra krigshärjade länder i Europa ännu bara slickade såren. I en artikel i Arkitektur (10: 1987), "Sverige provins i Europa", har Eva Rudberg skildrat Ventris och hans två studiekamraters Stockholmsbesök, hans anställning hos Lennart Uhlin på KF:s arkitektkontor och de intryck han förde med sig hem och redovisade i den engelska tidskriften Plan 1948. Anmälan i DN väckte minnen av det engelska studiebesöket.

Michael Ventris kom alltså med två studiekamrater, Oliver Cox och Graeme Shankland, till Stockholm sommaren 1947. Alla tre hade varit ute i kriget, fått avbryta sina arkitekturstudier och nu kunnat återuppta dem på Architectural Association School vid Bedford Square i London. I Architectural Review hade de läst om folkhemmet Sverige, om den nya empirismen och om Stockholms generalplanarbete, blivit nyfikna och ville avsluta sina studier med en Sverigetur. Det gjorde de med besked, tog många kontakter och noterade allt. Ventris, som ju var språkman, hade läst svenska tidningar när han jobbade som "intelligence" i Berlin och talade, när jag träffade honom på hösten, en ganska fläckfri svenska.

Ibland gästade dessa tre musketörer KTH för att höra på föreläsningar. De kom med ringlinje 4 med de nya mustangerna. De kunde härma konduktören i högtalaren: "nesta vallallavegen". Med sin frågvishet fick de många vänner bland oss då unga arkitekter. I de brev jag har kvar från dem hälsar de till Magnus Ahlgren, Sven Silow, Hans Asplund, Alf Bydén och Rune Rodestam.

I december -47 fyllde deras skola AA hundra år vilket firades stort med gäster från världens arkitektsamfund. De etablerade arkitekterna, från oss Hakon Ahlberg, höll till i associationens nyklassiska klubblokaler,

studenterna i källaren. Jag representerade KTH-A-studenterna, och skulle som de andra länderrepresentanterna hänga upp en liten utställning med elevarbeten. Studentkåren hade inbjudit Le Corbusier. Han höll en bejublad föreläsning för oss om ett fabriksprojekt ritat efter Modulor-doktrinerna – alla kastade sig sedan över de skisser han gjort på ett blädderblock och låtit falla till golvet i en stor hög. Motvilligt gick han upp till "de stora" men kom snart ner i källaren igen, hela tiden eskorterad av en parant studentska i grönt ålskinn. Han tittade också vänligt på elevutställningen och fastnade för ett projekt: Ventris, förstås!

Jag bodde dessa dagar hos den unga familjen Ventris – Michael, Betty och tre barn – i den vackra lägenhet i Highgate i Hampstead som de hade efter hans mor. Hon hade varit rik och låtit sin vän Marcel Breuer inreda den! De två höghusen Highpoint var ritade av firman Tecton, ett av dem med en berömd entré bevakad av två grekiska karyatider. Där bodde Tectons grundare, den ryskfödde arkitekten Lubetkin. Han kom till en mottagning som familjen Ventris ordnade. Det var han som ritade de svävande promenaderna i pingvindammen i Londons Zoo, senare herostratiskt ryktbara för att de gav pingvinerna vårtor på fötterna – ett av funktionalismens svåra nederlag (men nu pietetsfullt restaurerad).

”Michael Ventris höll då på med dechiffringen av Linear B. Han visade mig oändliga frekvenstabeller över de mystiska tecknens förekomst och positioner, allt gjort för hand och med räknedurra.”

I partyt deltog också arkitekturhistorikern Nikolaus Pevsner.

Michael Ventris höll då på med dechiffringen av Linear B. Han visade mig oändliga frekvenstabeller över de mystiska tecknens förekomst och positioner, allt gjort för hand och med räknedurra. Så löste han tillsammans med Chadwick, expert på forngrekiska, Linearens gåta (så väl att de skrev brev till varandra på linear).

Han kom tillbaka till Sverige 1955 för att bli hedersdoktor i Uppsala. Där harangerades han på välskrivet latin av professor Arne Furumark, och ställde sig på golvet med handen i byxfickan och höll ett improviserat, innehållsrikt tacktal på samma döda språk (enligt Lennart Uhlin som var där).

Som färdig arkitekt arbetade Michael Ventris i London County Council, Londons storlandsting, med utveckling av skolbyggnader för efterkrigstidens ambitiösa utbildningsprogram. Samtidigt och under stark tidspress publicerade han slutgiltigt sina vetenskapliga metoder och resultat (1956) – den stora utmaningen var slut för hans del. Några veckor därefter körde han en natt på en parkerad lastbil och omkom.

De andra två musketörerna? Liksom Ventris tog de anställning i LCC, en samkommunal organisation med en

då nästan utmanande välfärdsinriktad profil. Oliver Cox, en duktig arkitekt, musikalisk och vänlig, arbetade även han med skolprogrammet och övergick småningom till det spännande utvecklingsprojektet i Hertfordshire County för lätta modulbyggda skolor, senare utvecklat till det nationella CLASP-systemet.

Graeme Shankland arbetade inom LCC med genomförandet av Londonregionens New Townsprogram vars syfte var att avlasta den centrala stadsregionen från det ökande exploateringstrycket. Han skrev debattböcker i ämnet och deltog i planläggningen av mönsterstaden Hook, ett självförsörjande neighbourhood några mil väster om London med komplett service och konsekvent trafikdifferentiering.

Redan under studietiden på AA deltog han i RIBA:s (Englands Sveriges Arkitekter) årliga uppsats-tävling och fick hedersomnämning för en essay om William Morris där han analyserade dennes insatser i arkitektur och formgivning mot bakgrund av hans socialistiska engagemang – Shankland var själv aktiv kommunist. Jag fick hans uppsats och intresserade Tidens förlag för att ge ut den på svenska – den politiska turneringen skapade svårigheter att finna en engelsk förläggare. Tillsammans med min mor översatte jag den och skaffade med Graemes hjälp bilder. Boken ”William Morris” kom ut

vintern 55-56 som Tidens julklapp till kunder och vänner. Tidens legendariske tryckerifaktor Valter Falk blev ju lycklig över att få ägna omsorg åt sin idol Morris. Graeme fick förtroende för honom när han såg porträttet av Morris över hans arbetsbord. Själv fick jag lära mig en hel del om typografi på kuppen.

Jag har en brevsamling från Graeme Shankland, en blandning om samhällsplanering, arkitektur, politik, översättningsfel och kalla kriget – hans stående epitet om Churchill var ”the War Mongler”, användbart om engelsk statsledning även idag. Vi hade ett uppfriskande gräl om det sovjetiska stakhanovitsystemet som han gillade.

Cox och Shankland fortsatte sitt samarbete och besökte Norden och Stockholm flera gånger – bland annat följde de Vällingbys tillkomst. De bildade en samhällsplaneringsfirma på internationell bas, Shankland, Cox Partners, som med sin grund i engelsk planeringsfilosofi blev mycket framgångsrik. Den hade stora uppdrag på hemmaplan för Liverpool och Bolton, men mest utomlands, i USA, Jugoslavien, Iran, Afrika och Jamaica. Sina erfarenheter av den engelska efterkrigsplaneringen kunde de föra med sig som konsulter i planeringen av en New Town i Cergy-Pontoise i Frankrike. Kanske bär den spår av Vällingby? ■